

บทที่ 3

อุปกรณ์และวิธีการ

การทดลองครั้งนี้ ประกอบด้วย การทดลอง 2 การทดลองหลัก

3.1 การทดลองที่ 1 การศึกษาคุณภาพข้าว และเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ ภายใต้สภาพการจัดการปุ๋ย โดยวิธีการต่างๆ

การทดลองนี้เป็นการสุ่มเก็บตัวอย่างข้าวจากสามการทดลองที่มีการจัดการปุ๋ยแตกต่างกัน เพื่อศึกษาผลของการจัดการปุ๋ยต่อคุณภาพข้าว และคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว โดยมีรายละเอียดของกรรมวิธีการจัดการปุ๋ยของแต่ละการทดลองย่อยดังนี้

3.1.1 การทดลองย่อยที่ 1

เป็นการทดสอบปุ๋ยในแปลงเกษตรกรในสภาพอาศัยน้ำฝน ฤดูนาปี 2550 บ้านม่วง ตำบลบ้านเปิด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ในข้าวพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 แผนการทดลองแบบ Randomized Complete Block จำนวน 4 ซ้ำ มีกรรมวิธีการจัดการปุ๋ย 7 กรรมวิธี ดังนี้ คือ

กรรมวิธีที่ 1: ไม่ใส่ปุ๋ย และน้ำส้มควันไม้ (วิธีควบคุม)

กรรมวิธีที่ 2: น้ำส้มควันไม้ อัตราเจือจาง 300 เท่า ฉีดพ่นทางใบ

กรรมวิธีที่ 3: ใส่ปุ๋ยมูลไก่ อัตรา 300 กิโลกรัมต่อไร่

กรรมวิธีที่ 4: ปุ๋ยมูลวัว อัตรา 1,000 กิโลกรัมต่อไร่

กรรมวิธีที่ 5: ปุ๋ยมูลไก่ อัตรา 300 กิโลกรัมต่อไร่ ร่วมกับ น้ำส้มควันไม้ อัตราเจือจาง 300 เท่า ฉีดพ่นทางใบ

กรรมวิธีที่ 6: ปุ๋ยมูลวัว อัตรา 1,000 กิโลกรัมต่อไร่ ร่วมกับ น้ำส้มควันไม้ อัตราเจือจาง 300 เท่า ฉีดพ่นทางใบ

กรรมวิธีที่ 7: ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-8 อัตรา 25 กิโลกรัมต่อไร่ เป็นปุ๋ยรองพื้น และ สูตร 21-0-0 อัตรา 7 กิโลกรัมต่อไร่ เป็นปุ๋ยแต่งหน้า

หมายเหตุ: -ทำการฉีดพ่นน้ำส้มควันไม้ที่ใบข้าวตามกรรมวิธีที่กำหนดทุก 15 วัน หลังปักดำจนถึงระยะ 7 วันก่อนเก็บเกี่ยว โดยฉีดพ่น 80-250 ลิตรต่อไร่ ขึ้นอยู่กับการเจริญเติบโตของข้าว

-ทำการใส่ปุ๋ยคอกตามกรรมวิธี 10 วันก่อนปักดำ และ ใส่ปุ๋ยแต่งหน้าในระยะกำเนิดช่อดอกในกรรมวิธีที่ใส่มูลไก่ อัตรา 100 กิโลกรัมต่อไร่ และกรรมวิธีที่ใส่มูลวัวอัตรา 200 กิโลกรัมต่อไร่

3.1.2 การทดลองย่อยที่ 2

เป็นการทดสอบปุ๋ยในแปลงเกษตรกรในเขตชลประทาน ฤดูนาปี 2550 บ้านหนองเบ็ญ ตำบลโนนท่อน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นในข้าวพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 โดยมีแผนการทดลองและกรรมวิธีการทดลอง เช่นเดียวกับกับการทดลองย่อยที่ 1

3.1.3 การทดลองย่อยที่ 3

เป็นการทดสอบปุ๋ยในแปลงเกษตรกรในเขตอาศัยน้ำฝน ฤดูนาปี 2550 บ้านหนองหลุบ อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น โดยใช้ข้าวพันธุ์ปทุมธานี 1 ณ แปลงเกษตรกร วางแผนการทดลองแบบ Randomized Complete Block จำนวน 3 ซ้ำ 5 กรรมวิธีการทดลอง ดังนี้ คือ

กรรมวิธีที่ 1: ไม่ใส่ปุ๋ย (control)

กรรมวิธีที่ 2: ใส่ฟางข้าว อัตรา 2,000 กิโลกรัมต่อไร่

กรรมวิธีที่ 3: ไถกลบดินอินทรีย์ โดยหว่านเมล็ดดินอินทรีย์อัตรา 5 กิโลกรัมต่อไร่ แล้วสับกลบดินเมื่ออินทรีย์อายุ 50 วัน

กรรมวิธีที่ 4: ใส่ปุ๋ยคอกมูลวัว อัตรา 1,000 กิโลกรัมต่อไร่

กรรมวิธีที่ 5: ใส่ฟางข้าว อัตรา 2,000 กิโลกรัมต่อไร่ ร่วมกับ ดินอินทรีย์ โดยหว่านเมล็ดดินอินทรีย์ อัตรา 5 กิโลกรัมต่อไร่ สับกลบดินอินทรีย์เมื่ออินทรีย์อายุ 50 วัน และปุ๋ยคอกมูลวัว อัตรา 1,000 กิโลกรัมต่อไร่

หมายเหตุ: -ทำการใส่ปุ๋ยตามกรรมวิธีทดลองก่อนปักดำ 14 วัน

3.1.4 การบันทึกข้อมูล

ก. ข้อมูลผลผลิต

ทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตเมล็ด ในพื้นที่ 6 ตารางเมตร ในพื้นที่ตรงกลางของแต่ละแปลงย่อย หลังจากนั้นนำมาชั่ง ทำความสะอาด ชั่งน้ำหนัก แล้วคำนวณผลผลิตเมล็ดที่ความชื้น 14 เปอร์เซ็นต์

ข. คุณภาพของเมล็ดข้าว (grain quality)

หลังการเก็บเกี่ยว ทำการนวดด้วยมือ คัดทำความสะอาด และตากแดดลดความชื้น จนมีความชื้น 14 เปอร์เซ็นต์ สุ่มตัวอย่างข้าวจากแต่ละกรรมวิธี มาตรวจสอบคุณภาพเมล็ดโดยวิธี การหาเปอร์เซ็นต์ต้นข้าว เปอร์เซ็นต์ท้องไข

- ข้อมูลเปอร์เซ็นต์ต้นข้าว โดยการสุ่มเมล็ดพันธุ์มา 100 กรัม นำไปสีให้กลายเป็นข้าวสาร และนำเมล็ดข้าวหลังการขัดสี มาแยกเมล็ดเอาเมล็ดที่มีความยาวมากกว่า 75 เปอร์เซ็นต์ มาชั่งน้ำหนัก และรายงานผลเป็นเปอร์เซ็นต์ต้นข้าว

- ข้อมูลลักษณะท้องไข่ โดยการนำข้าวสารมา 100 กรัม สีเอาเปลือกออกแล้วคัดเลือกเอาข้าวที่มีลักษณะท้องไข่ (10 เปอร์เซ็นต์ขึ้นไป) มาชั่งน้ำหนักแล้วรายงานผลเป็นเปอร์เซ็นต์

ก. คุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว (seed quality)

สุ่มเมล็ดข้าวจากทุกกรรมวิธี ในทั้ง 3 การทดลอง นำมาเก็บรักษาในถุงพลาสติก และเก็บรักษาในสภาพอุณหภูมิห้อง ทำการตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์ข้าว ที่ 3, 6 และ 9 เดือน หลังการเก็บรักษา โดยเมล็ดข้าวจากการทดลองที่ 1 เริ่มประเมินคุณภาพเมล็ดพันธุ์เมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2551 การทดลองที่ 2 เริ่ม 25 กุมภาพันธ์ 2551 และการทดลองที่ 3 เริ่ม 23 กุมภาพันธ์ 2551 และลักษณะคุณภาพเมล็ดพันธุ์ที่ทำการตรวจสอบ ได้แก่

1) เปอร์เซ็นต์ความชื้น

ทำการบดเมล็ดพันธุ์ให้ละเอียด แล้วชั่งน้ำหนักตัวอย่างที่บดแล้ว 5 กรัม ใช้ตัวอย่าง 2 ซ้ำ จากแต่ละการทดลอง นำไปอบที่อุณหภูมิ 130-133 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 16 ชั่วโมง (ISTA, 1999) คำนวณเปอร์เซ็นต์ความชื้นจากสูตร

$$\text{ความชื้นเมล็ด (\%)} = \frac{\text{น้ำหนักสดของเมล็ดข้าว} - \text{น้ำหนักแห้งของเมล็ดข้าว} \times 100}{\text{น้ำหนักสดของเมล็ดข้าว}}$$

2) ความงอกในห้องปฏิบัติการ

นำเมล็ดที่ต้องการทดสอบแช่น้ำเป็นเวลา 24 ชั่วโมง ก่อนเพาะเมล็ด จากนั้นทำการเพาะเมล็ดด้วยวิธี Between paper ที่อุณหภูมิ 25 องศาเซลเซียส ให้แสง 12 ชั่วโมง ทำการทดสอบทั้งหมด 3 ซ้ำ ซ้ำละ 50 เมล็ด จากนั้นทำการตรวจนับความงอกเมล็ดที่ 7 วัน และ 14 วันหลังเพาะเมล็ด (ISTA, 1999)

3) ความแข็งแรงของเมล็ด

ก. ทดสอบความแข็งแรงของเมล็ดด้วยวิธีการเร่งอายุ (accelerated ageing test, AA test)

สุ่มเมล็ดจากทุกกรรมวิธีจำนวน 3 ซ้ำ ซ้ำละ 50 เมล็ด เร่งอายุที่อุณหภูมิ 42 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ 100 เปอร์เซ็นต์ เป็นเวลา 84 ชั่วโมง หลังจากนั้นนำเมล็ดที่ผ่านการเร่งอายุแล้ว มาทดสอบความงอก ตามรายละเอียดข้างต้น

ข. อัตราการเจริญเติบโตของต้นกล้า (seedling growth rate, SGR)

การประเมินอัตราการเจริญเติบโตของต้นกล้า โดยนำเมล็ดข้าวที่ต้องการทดสอบ 3 ซ้ำ ซ้ำละ 25 เมล็ด เพาะในที่มืด อุณหภูมิ 25 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 14 วัน ทำการประเมินความงอกแล้วคัดเอาเฉพาะส่วนยอด และรากอ่อนของต้นกล้าปกติ อบที่อุณหภูมิ 80 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 24 ชั่วโมง ชั่งน้ำหนักแห้ง แล้วคำนวณหาอัตราการเจริญเติบโตของต้นกล้า จากสูตร

อัตราการเจริญเติบโตของต้นกล้า (กรัม/ต้น) = $\frac{\text{น้ำหนักแห้งของยอดอ่อน และรากอ่อน}}{\text{จำนวนต้นกล้าปกติ}}$

ค. การเจริญเติบโตของต้นกล้า (seedling growth test, SGT)

ทำการวัดการเจริญเติบโตของต้นกล้าโดยการนำเมล็ดข้าว 3 ซ้ำ ซ้ำละ 25 เมล็ด เพาะในที่มืด อุณหภูมิ 25 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 14 วัน ทำการประเมินความงอก แล้วคัดเอาเฉพาะต้นกล้าที่ปกติมาวัดความยาวของลำต้น แล้วคำนวณการเจริญเติบโตของต้นกล้า จากสูตร

$$\text{การเจริญเติบโตของต้นกล้า (เซนติเมตร)} = \frac{(n \times 1 + n \times 2 + \dots)}{N}$$

เมื่อ $n \times 1$ คือ จำนวนต้นกล้าที่มีความยาว 1 เซนติเมตร $\times 1$, $n \times 2$ คือ จำนวนต้นกล้าที่มีความยาว 1 เซนติเมตร $\times 2 \dots$, N คือ จำนวนเมล็ดทั้งหมด

3.2 การทดลองที่ 2 การศึกษาอิทธิพลของปุ๋ยต่อคุณภาพข้าว และเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ในสภาพแปลง

3.2.1 แผนการทดลอง ใช้ผลการทดลองจาก 3 การทดลองย่อย มาพิจารณากำหนดกรรมวิธีที่ใช้ในการศึกษา โดยดำเนินการทดลองในสภาพไร่นาในแปลงเกษตรกร บ้านม่วง ตำบลบ้านทุ่ม อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งอาศัยน้ำฝน ในฤดูนาปี 2551 วางแผนการทดลองแบบ Split-plot Design จำนวน 3 ซ้ำ โดยพันธุ์ข้าวเป็น main-plot treatment ซึ่งมีจำนวน 2 พันธุ์ คือพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 และปทุมธานี 1 โดยมีการจัดการปุ๋ยเป็น sub-plot treatment มี 6 กรรมวิธี ดังนี้

กรรมวิธีที่ 1 ไม่ฉีดพ่นน้ำส้มควันไม้ และไม่ใส่ปุ๋ย (กรรมวิธีควบคุม)

กรรมวิธีที่ 2 ฉีดพ่นน้ำส้มควันไม้ อัตราเจือจาง 300 เท่า ฉีดพ่นทางใบ

กรรมวิธีที่ 3 ปุ๋ยมูลไก่ 300 กิโลกรัมต่อไร่ ร่วมกับ น้ำส้มควันไม้ อัตราเจือจาง 300 เท่า ฉีดพ่นทางใบ

กรรมวิธีที่ 4 มูลวัว 1,000 กิโลกรัมต่อไร่ ร่วมกับ น้ำส้มควันไม้ อัตราเจือจาง 300 เท่า ฉีดพ่นทางใบ

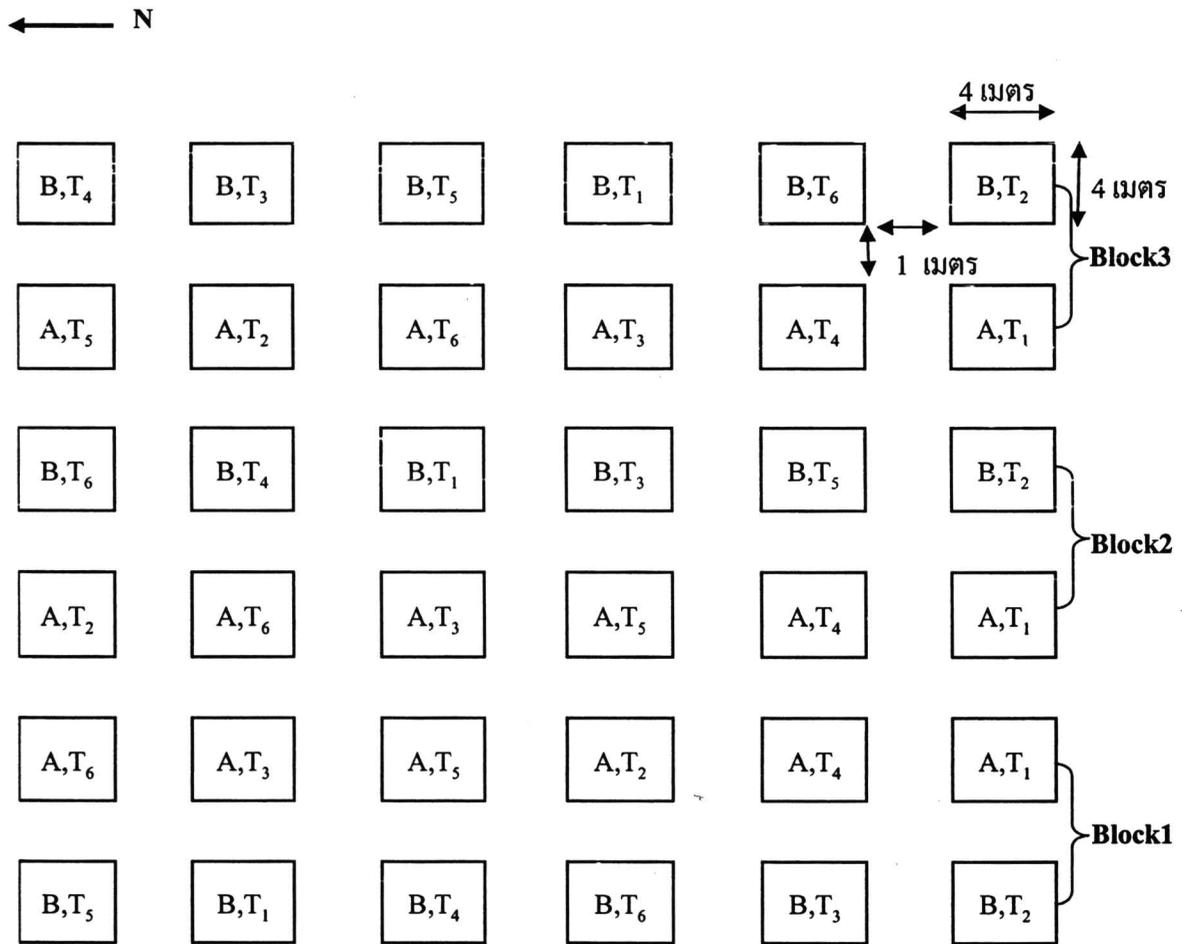
กรรมวิธีที่ 5 ปุ๋ยหมัก อัตรา 2,000 กิโลกรัมต่อไร่ ร่วมกับ โสณอัฟริกัน โดยหว่านเมล็ดโสน อัตรา 5 กิโลกรัมต่อไร่ สับกลบโสนเมื่อโสนมีอายุ 50 วัน ร่วมกับน้ำส้มควันไม้ อัตราเจือจาง 300 เท่า ฉีดพ่นทางใบ

กรรมวิธีที่ 6 ปุ๋ยเคมี สูตร 16-16-8 อัตรา 25 กิโลกรัมต่อไร่ เป็นปุ๋ยรองพื้น และสูตร 21-0-0 อัตรา 7 กิโลกรัมต่อไร่ เป็นปุ๋ยแต่งหน้า

หมายเหตุ: -ทำการฉีดพ่นน้ำส้มควันไม้ที่ใบข้าวตามกรรมวิธีที่กำหนดทุก 15 วัน หลังปักดำจนถึงระยะ 7 วันก่อนเก็บเกี่ยว โดยฉีดพ่น 80-250 ลิตรต่อไร่ ขึ้นอยู่กับการเจริญเติบโตของข้าว

-ทำการใส่ปุ๋ยคอกเมื่ออายุ 10 วันก่อนปักดำ และ ใส่ปุ๋ยแต่งหน้าในระยะกำเนิดช่อดอกปุ๋ยมูลไก่ไข่ อัตรา 100 กิโลกรัมต่อไร่ ปุ๋ยมูลวัวไข่ อัตรา 200 กิโลกรัมต่อไร่ และส่วนปุ๋ยหมักใส่ในอัตรา 400 กิโลกรัมต่อไร่

โดยมีรายละเอียดการวางผังการทดลองดังภาพที่ 1

แผนผังการทดลองศึกษาอิทธิพลปุ๋ยต่อคุณภาพข้าว และเมล็ดพันธุ์ข้าวอินทรีย์ในสภาพแปลง

A = ข้าวขาวดอกมะลิ 105, B = ข้าวหอมปทุมธานี 1

3.2.2 การปฏิบัติดูแลรักษา

ทำการเตรียมดิน โดยการไถตะพินที่ทดลอง ทำคันทากันเป็นแปลงย่อยขนาด 4×4 ตารางเมตร จำนวน 36 แปลงย่อย แล้วทำการสุ่มพันธุ์ข้าว 2 พันธุ์ และสุ่มกรรมวิธีทั้ง 6 กรรมวิธี ลงในข้าวแต่ละพันธุ์ ทำการทดลอง 3 ซ้ำ หลังจากนั้นทำการหว่านเมล็ด โสนอัฟริกันอัตรา 5 กิโลกรัมต่อไร่ ตามกรรมวิธีแล้วทำการสับกลบเมื่อ โสนมีอายุ 50 วันหรือก่อนปักดำ 15 วัน และหว่านปุ๋ยอินทรีย์รองพื้น 7 วันก่อนปักดำโดยใช้อัตราตามกรรมวิธี และหว่านปุ๋ยเคมีสูตร 16-16-8 อัตรา 25 กิโลกรัมต่อไร่ก่อนปักดำ 1 วัน ก่อนปักดำข้าวมีการเตรียมแปลงย่อยอีกครั้งหนึ่ง โดยใช้จอบปรับหน้าดินให้สม่ำเสมอ ทำการปล่อยน้ำเข้าแปลงย่อยก่อนปักดำ และรักษาระดับน้ำในแปลงย่อยให้อยู่ในระดับ 5 –10 เซนติเมตร เหนือผิวดินตลอดฤดูปลูกจนถึงระยะ 7 วันก่อนเก็บเกี่ยว หลังจากนั้นทำการปักดำข้าวขาวดอกมะลิ 105 และข้าวปทุมธานี 1 ในแปลงย่อย โดยใช้ต้นกล้าข้าวอายุ 30 วัน ปักดำจำนวน 5 ต้นต่อกอ ระยะห่างระหว่างกอ 25 เซนติเมตร ระยะห่างระหว่างแถว 25 เซนติเมตร ปักดำเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2551 ใส่น้ำปุ๋ยคอกตามกรรมวิธีที่กำหนด และฉีดพ่นน้ำส้มควันไม้ตามกรรมวิธีที่กำหนดทุก 15 วัน หลังปักดำ จนถึงระยะ 7 วันก่อนเก็บเกี่ยว และทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตในพื้นที่ 2 x 3 ตารางเมตร โดยเก็บเกี่ยวข้าวประมาณ 30 วัน หลังจากข้าวออกดอก 75 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ปลูก และในระหว่างปลูกหากพบวัชพืชจะทำการกำจัดวัชพืชโดยใช้มือถอน

การทดลองนี้ได้ทำการปักดำข้าวเมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2551 และเก็บเกี่ยวข้าวปทุมธานี 1 เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2551 และเก็บเกี่ยวข้าวขาวดอกมะลิ 105 เมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2551

3.2.3 การบันทึกข้อมูล

ก. ข้อมูลดิน ปุ๋ย และข้อมูลพืช

- สุ่มเก็บตัวอย่างดินที่ระดับความลึก 0-15 เซนติเมตร โดยทำการเก็บดินก่อนปักดำ และหลังเก็บเกี่ยว 5 จุดใน 1 แปลงย่อย นำดินมาตากแห้ง และร่อน เพื่อนำไปวิเคราะห์หาคุณสมบัติทางกายภาพซึ่งประกอบด้วย %sand, %silt, %clay และ textural class และคุณสมบัติทางเคมีซึ่งประกอบด้วย pH, EC, % OM, total N, exchangeable K, available P และ exchangeable Ca ส่วนปุ๋ยมูลไก่ มูลวัว และปุ๋ยหมักนั้น ทำการสุ่มตัวอย่างปุ๋ยทั้ง 3 ชนิด เพื่อนำไปวิเคราะห์หาค่า pH, EC, % OM, total N, total P, total K และ total Ca

- สุ่มเก็บตัวอย่างข้าว จำนวน 10 กอต่อแปลงย่อย ที่ระยะการเจริญเติบโต 3 ระยะ ได้แก่ ระยะแตกกอสูงสุด ระยะออกดอก 75 เปอร์เซ็นต์ และระยะเก็บเกี่ยว ทำการวัดความสูงโดยวัดจากโคนต้น จนถึงปลายรวง นับจำนวนหน่อต่อกอ วัดพื้นที่ใบโดยเครื่องวัดพื้นที่ใบรุ่น LD 3100 จากนั้นนำใบ และต้นไปอบในตู้อบที่อุณหภูมิ 80 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 48 ชั่วโมง เพื่อหาน้ำหนักแห้งต้น และใบ

- สุ่มเก็บตัวอย่างข้าว จำนวน 5 กอต่อแปลงย่อย ในระยะเก็บเกี่ยว บันทึกข้อมูลองค์ประกอบผลผลิต ได้แก่ จำนวนรวงต่อกอ จำนวนเมล็ดต่อรวง น้ำหนักเมล็ดต่อกอ น้ำหนักเมล็ดต่อกอ น้ำหนัก 1,000 เมล็ด และน้ำหนักเมล็ดต่อรวง

- สุ่มเก็บตัวอย่างเมล็ดพันธุ์ข้าวมาวิเคราะห์หาการสะสมธาตุอาหารในเมล็ดข้าว โดยเปอร์เซ็นต์ไนโตรเจนใช้วิธี Micro-kjeldahl method เปอร์เซ็นต์ฟอสฟอรัส ใช้วิธี Wet oxidation method โดยใช้ Spectrophotometer เปอร์เซ็นต์โปแทสเซียม และแคลเซียมใช้วิธี Wet oxidation method โดยใช้ flame photometer

ข. คุณภาพของเมล็ดข้าว (grain quality)

หลังการเก็บเกี่ยว ทำการนวดด้วยมือ คัดทำความสะอาด และตากแดดลดความชื้น จนมีความชื้น 14 เปอร์เซ็นต์ สุ่มตัวอย่างข้าวจากแต่ละกรรมวิธี มาตรวจสอบคุณภาพเมล็ดโดยวิธี การหาเปอร์เซ็นต์ตันข้าว เปอร์เซ็นต์ท้องไข โดยใช้วิธีเช่นเดียวกับการทดลองที่ 1 และวัดขนาดของเมล็ด โดยวัดความกว้าง และความยาวของเมล็ด

ค. ข้อมูลคุณภาพของเมล็ดพันธุ์

- ข้อมูลคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ข้าวขาวดอกมะลิ 105 และข้าวปทุมธานี 1 หลังจากเก็บเกี่ยว ดำเนินการทดสอบคุณภาพของเมล็ดพันธุ์ทุกขั้นตอนเช่นเดียวกันกับการทดลองที่ 1 โดยเริ่มทำการตรวจสอบคุณภาพเมล็ดพันธุ์เมื่อ 16 กุมภาพันธ์ 2552

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการทดลองที่ 1 วิเคราะห์ความแปรปรวน (analysis of variance) ของข้อมูลในแต่ละลักษณะตามแผนการทดลองแบบ Randomized complete block (RCBD) และในการทดลองที่ 2 ตามแผนการทดลอง Split-plot Design และทั้งสองการทดลอง เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกรรมวิธีในทุกการทดลองโดยใช้วิธี Least significant difference (LSD)